РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Заснований в 2009 році

Рівне − 2014

ББК 81
А - 43
УДК: 8

Актуальні проблеми філології та методики викладання гуманітарних дисциплін: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. — Рівне: РДГУ, 2014. — 88 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем викладання іноземної мови, філології, теоретико-методологічних, культурологічних, літературознавчих, мовознавчих проблем спілкування.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:
Безкоровайна Ольга Володимирівна − доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Заступник головного редактора:
Мороз Людмила Володимирівна – кандидат філологічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Постоловський Руслан Михайлович – кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук, ректор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Михальчук Наталія Олександрівна − доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Архангельська Алла Мстиславівна – доктор філологічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);
Оляндер Луїза Костянтинівна – доктор філологічних наук, професор(Волинський національний університет ім. Лесі Українки);
Гороть Євгенія Іванівна –доктор філологічних наук, професор (Волинський національний університет ім. Лесі Українки);
Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Стеріополо Олена Іванівна – доктор філологічних наук, професор, (Київський національний лінгвістичний університет);
Малафіїк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);
Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Ніколайчук Галина Іванівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Зимомря Микола Іванович – доктор філологічних наук, професор (Дрогобицький педагогічний університет ім. Івана Франка);
Сербіна Тетяна Георгіївна – кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 2 від 26.09.2014 р.).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: *33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет*

ISBN 966 — 7281 — 09 — 03. © Рівненський державний гуманітарний університет, 2014

жизнеописаний. Подчеркивается существование определенных специфических особенностей сюжетно-композиционной структуры биографических произведений.

Ключевые слова: *изображение, сюжетно-композиционная структура, биографическое жизнеописание, биография.*

The summary. *The article analyzes composite techniques of artistic biographies composition and considers composite innovations as the source of the genre development in artistic biographies. It underlines the existence of some definite specific features in the composite structure of biographical works.*

Key words: *depiction, composite structure of a plot, biographical life story, biography.*

Одержано редакцією 6.09.2014 р.

УДК:82-94(092)

Н.І. НОВОСАД, Л.В. МОРОЗ

ХУДОЖНЯ БІОГРАФІЯ ЯК РІЗНОВИД РЕНЕСАНСНОЇ «ЛІТЕРАТУРИ ФАКТУ»

Резюме. *В статті охарактеризовано художню біографію як різновид ренесансної «літератури факту». Розглянуті питання вказують на інтенсивне поширення гуманістичної ідеології.*

Ключові слова: *біографія, жанр, літературознавство, життя, англійський ренесанс.*

Постановка проблеми. Народження жанру біографії в Англії хронологічно збігається з ранньою фазою становлення тут ренесансного типу культури. Інтенсивне поширення гуманістичної ідеології сприяло пожвавленню інтересу до життєвого шляху особистості, до індивідуальної долі, вчинків, внутрішнього світу окремої людини. Реформаційний рух, розгортанню якого на теренах Британії бракувало поступальності й чіткої послідовності, спонукав кожного англійця – від церковного ієрарха до пересічного мирянина – постійно замислюватись над сутністю доктринальних питань християнського віровчення. Аналізувати власні погляди і діяння крізь призму саме того шляху Спасіння, який був обраний ним особисто. Отже, потреба в духовному самоспогляданні, внутрішньому самозаглибленні і рефлексії була не тільки однією з прикмет психологічної атмосфери XVI століття, а й одним із тих гносеологічних чинників, що зумовлювали прагнення окремих яскравих індивідуумів зафіксувати власний або чужий життєвий досвід на сторінках літературних творів і бажання широкого читацького загалу ознайомитися з ним.

Щоправда, в Англії тюдорівської доби біографістика була представлена доволі скромно – кількома творами житійно-агіографічної орієнтації та незначною кількістю життєписів світського характеру. Можливо саме з цієї причини вітчизняна літературознавча наука до цього часу ще не приділила належної уваги комплексному вивченню ранньої фази формування англійської біографічної традиції (дослідників цікавили, як правило, більш пізні етапи історичного розвитку жанру), хоча в цілому в сфері вивчення загальних проблем біографістики на сьогоднішній день накопичено чималий теоретичний досвід [5]. Завдяки зусиллям фахівців з теорії літератури (І.Ходорківського, О.Зарицького, О.Дацюка та ін.) було уточнено саме поняття «художня біографія», запропоновано декілька цікавих родо-жанрових класифікацій біографістики, виявлено ряд диференційних ознак, що відрізняють біографічні полотна від інших жанрових моделей «літератури факту»[4, 2, 1].

Зазначимо також, що і в зарубіжному літературознавстві, яке має очевидні досягнення у вивченні британської біографічної традиції в цілому (Д.Стауффер, Дж.Веббер. П.Ділені, Дж.Андерсон), ренесансні зразки жанру залишаються на периферії дослідницької уваги[6]. Виняток становить хіба що шедевр ренесансної мартирологів «Діяння та пам’ятки недавніх і небезпечних часів» (1563) Джона Фокса. .

Вивчення поетики репрезентативних зразків світської та релігійної біографістики другої половини XVI – початку XVII століття, як думається, має певний історико-літературний сенс (у науковий обіг вводяться маловідомі імена ренесансних англійських авторів, чиї тексти, в свою чергу, включаються до відповідного жанрового реєстру) та теоретичну значимість (закладаються підвалини для подальшого концептуального осмислення динаміки розвитку історизму й психологізму в художньому мисленні Ренесансу).

Однак, перш ніж перейти до конкретного літературознавчого аналізу, необхідно окреслити коло досліджуваних об’єктів - тобто тих творів, які можуть бути віднесені до літературної біографії. Річ у тім, що на ранніх фазах генезису будь-якого жанру, коли ще не вироблені чіткі канони. Стійкі композиційно-стильові стереотипи, не закріплені провідні естетичні принципи структурування художнього простору, надзвичайно складно остаточно визначитися з правомірністю включення тієї чи іншої пам’ятки до певної жанрової системи. Біографічний жанр у цьому сенсі не є чимось винятковим: продовжуючи античну традицію («Порівняльні життєписи» Плутарха, «Життя Агріколи» Таціта, «Життєпис дванадцяти цезарів» Светонія) та водночас органічно засвоюючи художній досвід християнської агіографії (мартирологів, житій, покаянних книг тощо) і здобутки середньовічної й ренесансної історіографії (хроні, літописів, анналів). Він переживав за часів Ренесансу своєрідне «друге народження».

Саме Відродження з притаманним йому апологетикою індивідуалізму та усвідомленим культивуванням особистої ініціативи стало материнським лоном для літературної біографії, героєм якої зазвичай була

артистична натура, митець, неперeсічна особистість. Згадаймо, приміром, «Про життя і звичаї Франческо Петрарки» (1349) й «Життя Данте» (1362) Джованні Бокаччо, «Життєписи найславетніших живописців, скульпторів і архітекторів» (1550) Джорджо Вазарі, «Життєпис» (1571) Бенвенуто Челліні та ін.

Потужна хвиля різноманітних творів, до назви яких входять лексеми «життя», «життєпис», «життя і смерть», «історія», здійнялась і в ренесансній Англії, проте далеко не всі ці твори безпосередньо були причетні до біографічного жанру. Так, скажімо, «Історія Річарда III» Томаса Мора – історіографічна праця (хроніка), орієнтована на наслідування класика античної біографії Плутарха, а «Славетне, правдиве та історичне життя Роберта II, герцоґа Нормандії» (1591) і «Життя та смерть Вільяма Довгобородого» (1593) Томаса Лоджа слід розглядати як типові зразки пізньоренесансної романістики. «Передвісник Чорної книги, що розповідає про життя та смерть Неда Брауна» (1592) Роберта Ґріна можна вважати антологією джестів, що укладена за зразками іспанських пікарескних романів і синтезує досвід як «високого» роману, так і конні-кетчерівського памфлету. Типовою жестовою біографією (тобто одним із різновидів художньої прози, літератури «вимислу») є книга Річарда Джонсона «Історія малюка Тома – великого Пальця» (1621), де у вигляді життєпису наведено тридцять п’ять анекдотичних епізодів, дванадцять з яких автор запозичив із анонімної жестової збірки «Побреxеньки і дотепні відповіді» (1535).

Втім, деякі з тих творів, чиї заголовки містять трафаретно-програмне «the life», дійсно виявляються літературними біографіями. Це, насамперед, чотири життєписи Томаса Мора, написані різними авторами: «Життя Томаса Мора» (1557) Вільгельма Ропера, «Життя та смерть сіра Томаса Мора, Лицаря» (1557) Ніколаса Гарпсфілда, «Життя та ілюстративні мартирологи сіра Томаса мора, колишнього лорда-канцлера Англії» (1588) Томаса Степлтона, а також «Життя сіра Томаса Мора, що був свого часу лордом-канцлером Англії» (1599) невідомого письменника, який приховувався під псевдонімом «Ro:Ba:». Типовими зразками світської біографістики можна вважати й такі мемуарні твори, як «Життя та смерть кардинала Волсі» (155?) Джорджа Кавендіша, «Життя славнозвісного сіра Філіпа Сідні» (1612) Фалка Ґревілля та «Життєписи доктора Джона Донна, сіра Генрі Воттона, містера Річарда Гукера, Містера Джорджа Герберта» (1640) Ісаака Волтона.

Інколи винесення в назву ренесансного твору одного із синонімічних понять, що належать до семантичного поля слова «життя», виконувало функцію жанрового само декларування. Проте в цілому таку трафаретність назви не можна вважати одним із критеріїв жанрової самоідентифікації тогочасної біографії. Характер або тип життєписання (світський чи релігійний) часом відчувався вже на рівні заголовку: так, наприклад, «Діяння та пам’ятки недавніх і небезпечних часів» Джона Фокса викликали у читацької аудиторії асоціацію з агіографічною традицією (як відомо, серед найдавніших жанрових різновидів мартирології виокремлювалися «діяння мучеників» («acts of martyras») та пассіони – описи тортур і героїчної смерті страстотерпців). Однак іноді бувало й по-іншому: приміром, назва твору Дж.Кавендіша містить згадку про високу церковну посаду головного героя (кардинал) і за рахунок цього породжує певні асоціації з агіографічною традицією, проте цей життєпис виявляється типовим зразком світської біографістики.

Генетичними предтечами власне біографічних літературних творів, як відомо, були агіографічні писання. В Англії ренесансної доби широкої популярності набули такі зразки житійної прози, як середньовічний життєпис християнської подвижниці Маджері («The Book of Margery Kempe», 1436-1438?), памфлети Джона Бейла, що прославляють страстотерпців, істинних поборників віри христової – Джона Олдкасла. Страченого за участь у повстанні лолардів у 1417 році, та Анну Аскью, яка була спалена на вогнищі у Смітфілді в червні 1546 року.

Першою англійською автобіографією є **«Покликання Джона Бейла» («The Vocacyon of John Bale», 1553)**, написане за часів правління Марії Кривавої. На жаль авторові цієї монографії не пощастило особисто ознайомитися з повними текстами праць Бейла, фоліо яких зберігається лише у фондах бібліотеки Британського музею. Втім, оскільки без урахування творчих здобутків цього мемуариста загальні уявлення про ренесансний етап генези англійської біографістики будуть неповними, наведемо тут принаймні деякі висновки зарубіжних фахівців стосовно поетики його автобіографічного твору.

Більшість дослідників вважають «Покликання Джона Бейла» типовим зразком автобіографічної прози. Оскільки автор описує реальні події свого власного життя: проповідницьку діяльність, жорстокі переслідування протестантів, які розпочалися з приходом до влади католички Марії Тюдор, вимушене вигнання, перебування в полоні, щасливе повернення в коло друзів і однодумців[3]. Той факт, що описані Бейлом події охоплюють дуже обмежений хронологічний проміжок (1552-1553), дає В.Шумейкеру формальні підстави стверджувати, що твір цей у цілому не відповідає провідним канонам жанру, який має висвітлювати весь життєвий шлях персонажа, динаміку розвитку героя від дитинства до зрілості[7]. Найбільш переконливо видається концепція дослідниці Л.Феафілд, котра в процесі аналізу жанрових особливостей «Покликання Джона Бейла» приходить до такого висновку: «Дж.Бейл оновлює середньовічну агіографічну і гомілетичну традиції шляхом залучення описів власних життєвих перипетій. Однак «Покликання Джона Бейла», звичайно ж, не можна вважати послідовною автобіографією: вона не відображає весь життєвий шлях героя. У цьому сенсі вона є лише маленьким кроком у напрямку до сучасного жанру. Бейл розповідав про своє життя тільки те і стільки, скільки йому було необхідно задля реалізації провідної мети – показати моральну і теологічну істину, тобто проілюструвати, як врешті-решт Бог відплачує по заслугах своєму щирому і праведному слузі. І хоч Бейл нерідко наводить велику кількість подробиць, що мають уточнювати обставини, за яких відбувався той чи інший епізод, він ніколи не вдається до розповіді про своє життя заради розповіді як такої (for its own sake)»[8].

Жанрова природа твору Бейла не є гомогенною, хоча агіографічний первінь і домінує, задаючи провідну тональність. Цей первінь органічно вписується в сюжетно родієву канву, що зіткана з різнохарактерних компонентів (авантюрні епізоди, етико-філософські розмірковування й теологічні роздуми, репрезентовані як ментальне або духовне підґрунтя конкретних вчинків, гостросатиричні, майже гротескові пасажі, спрямовані на викриття зловживань папістів). Цементуючим началом виступає авторський задум Бейла, що полягав, на думку Л.Феафілд, у щирому прагненні протестантського проповідника дати своїм однодумцям приклад, гідний наслідування, і водночас продемонструвати моральну ницість католицьких священиків.

У світлі такого задуму цілком зрозумілими є і прагнення Бейла провести паралель між героєм власного твору (тобто самим собою) та святим Павлом, і численні біблійні алюзії й ремінісценції, і часті посилання на прецеденти гонінь, яких зазнали перші християни. У такий спосіб він намагається переконати своїх читачів у тому, що репресії, страждання й нещастя, які випали на долю англійських протестантів, є своєрідним випробуванням духу, і кожний істинний християнин має пройти їх з честю. Власне життя Бейл вважає зразком, на який варто орієнтуватись, і в цьому не відчуває ні пози, ні самолюбування, ні гордині. Як і автори тих середньовічних агіографічних творів, що належали до традиції «res gestae», він створює переконливий тип, а не індивідуалізований образ конкретної особистості.

Отже, художню біографію слід розглядати як різновид ренесансної «літератури факту», що дозволяє окреслити питання щодо інтенсивного поширення гуманістичної ідеології, яка сприяла пожвавленню інтересу до життєвого шляху особистості, до індивідуальної долі, вчинків, а також внутрішнього світу окремої людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дацюк О.О. Жанр художньої біографії у сучасному літературному процесі // Актуальні проблеми вивчення теоретико-літературних і мовознавчих дисциплін у вищих навчальних закладах. – Рівне, 1995. -268с.
2. Зарицький О.М. Біографія та історія (чеський біографічний роман 70-х років). – К.: Наукова думка, 1989.- 288с.
3. Рубан А.М. Мотив мученичества за веру в контексте английского религиозного трактата Джона Фокса «Деяния и памятки недавних опасных времён» (1563) // Взаимодействие литератур в мировом литературном процессе. Проблемы теоретической и исторической поэтики. В 2-х частях. – Гродно, 1998. – Ч.1. – С.167-174. 4. Ходорківський І. Історико-біографічні твори з життя письменників. – К., 1993.- 320с.
4. Цвайг Г.К. К вопросу о традиции и новаторстве в английской художественной биографии // О художественно-документальной литературе. – Иваново, 1999.- 246с.
5. Fairfield L.F. The Vocacyon of John Bale and Early English Autobiography// Renaissance Quarterly. – 1971. – V.XXIV. № 3. – P.327-340.
6. Shumaker W. English Autobiography. – Berkeley, Calif., 1954. – P.57.
7. Stauffer D.A. The Art of Biography in Eighteenth Century England. – Princeton; Princeton Univ. Press, 1991.- 420p.

Резюме. *В статье охарактеризована художественная биография как разновидность ренессансной «литературы факта». Рассмотреные вопросы указывают на интенсивное распространение гуманистической идеологии.*

Ключевые слова: *биография; жанр; литературоведение; жизнь; английский ренессанс.*

The summary. *The article describes the artistic biography as a kind of Renaissance "literature of fact." The examined questions indicate the intensive spread of humanist ideology.*

Key words: *biography; genre; literary criticism; life; English Renaissance.*

Одержано редакцією 29.05.2014 р.

УДК:81’25

Л.М. МОРОЗ

НОВЕЛІСТИЧНА ТРАДИЦІЯ НА ТЕРЕНАХ АНГЛІЙСЬКОГО РЕНЕСАНСУ

Резюме. *Стаття присвячена новелістичному етапу англійської літератури за доби Відродження.*

Ключові слова: *новелістика, роман, ренесанс, традиція, жанр.*

Постановка проблеми. Новелістична традиція єлизаветинського періоду, представлена збірками "Прощання з професією вояка" ("Ferewell to Military Profession", 1581) Барнабі Річа та "Гептамерон світських бесід" ("Heptameron of Civil Discourses",1582) Джорджа Ветстоуна, характеризується посиленням ролі авантюрно - розважального елементу. Б.Річ і Дж.Ветстоун віддають перевагу в своїх творах динамічним фабулам, конструюючи художню дійсність із своєрідних "романічних" кліше геліодорівського та середньовічного романів, жанровий зміст яких оновлюється за рахунок суто ренесансного життєстверджуючого пафосу.

ЗМІСТ

Скібчик А.В., Мороз Л.В. Оригінал як дискурс: стратегії і тактики співрозмовників 3

Ковалюк В.В. Структурно-семантичні особливості неологізмів англо-американського походження в сучасній українській мові 4

Опанасюк І.О., Мороз Л.В. Слова в часі (неологізми, архаїзми та історизми): особливості їх перекладу 7

Пашко І.О., Мороз Л.В. Жанрово-стилістична домінанта в перекладі 10

Вакулинська Л.М. Повтор як комунікативний мовний засіб у німецькомовних біблійних текстах 12

Остапчук М.В., Дуброва А.С. Життєвий, творчий шлях та науково-педагогічна діяльність К. Е.Ціолковського 14

Крук М., Мороз Л.В. Рівні та одиниці перекладу 18

Пашкевич М., Мороз Л.В. Синтаксичний рівень і його одиниця: речення/висловлювання та їх дифініції для перекладознавства 21

Король О.Ю., Мороз Л.В. Значення поняття стилю для перекладацької інтерпретації 24

Хомицька Р.В. Семантичний аналіз прислів'їв та приказок 26

Бігунова С.А., Зубілевич М.І. Лінгвостилістичні особливості тексту як продукту мовлення 29

Краля І.В., Мороз Л.В. Час і простір у художньому творі як видова ознака мемуарної літератури 32

Калініченко М. Н. Готорн і «друге велике пробудження» 34

Мороз Л.В. Завершальна фаза еволюції конні-кетчерівського памфлету 38

Шкода Н., Мороз Л.В. Сюжетно-композиційні новації – провідний чинник жанрового розвитку художніх життєписів 39

Новосад Н.І., Мороз Л.В. Художня біографія як різновид ренесансної «літератури факту» 42

Мороз Л.М. Новелістична традиція на теренах англійського Ренесансу 44

Михальчук Н.О., Івашкевич Е.Е. Особливості розуміння поетичних творів Філіпа Морена Френо 49

Кисляк О.В., Кравець Д.В. Неочікуваний і зовсім несподіваний Ремарк 53

Дуброва А.С., Трофімчук В.М. Система і характер вправ професійно орієнтованого курсу для інтенсивного навчання читання 56

Баталія Л.О. Педагогічні та теоретичні засади розвитку альтернативних шкіл в країнах західнослов'янського світу 59

Кушнір Н.В. Застосування комп'ютера на заняттях з іноземної мови 62

Черуха Н.В., Черуха В.В. Тенденції розвитку методики викладання іноземних мов в Україні та за кордоном 64

Бойко Н.Г. Краєзнавчий матеріал як фактор забезпечення соціокультурної компетенції 67

Данілова Н.Р. Застосування комп'ютерних технологій для навчання студентів-економістів іноземній мові 69

Безкоровайна О.В. Культура особистісного самоствердження студента-філолога – актуальна соціально-педагогічна проблема 71

Кочубей О.С. Запровадження компетентнісного підходу у підготовці фахівців з вищою освітою 74

Давнюк С.В., Козіцька О.А. Проблеми формування мовної культури студентів 78

Олесюк Л.В. Звуконаслідувальна лексика в сучасній англійській мові 80

Михальчук Н.О., Івашкевич Е.З. Social intellect of the person in the space of his/her complex of interpretations 82

Відомості про авторів 86

Зміст 87

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Заснований у 2009 р.

Відповідальний редактор збірника Петрівський Я.Б.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Мороз Л.В.
Технічний редактор Ковалюк В.В.
Комп'ютерна верстка Ковалюк В.В., Краля І.В.

Підписано до друку 26.09.2014 р.
Формат 60х84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різографічний.
Ум. друк. арк. 24,02. Обл. вид. арк. 17,39. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет.

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

А – 43 **Актуальні проблеми філології та методики викладання гуманітарних дисциплін: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. — Рівне: РДГУ, 2014. — 88 с.**

ISBN 966 — 7281 — 09 — 03.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем викладання іноземної мови, філології, теоретико-методологічних, культурологічних, літературознавчих, мовознавчих проблем спілкування.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 81'243 **ББК 81.2**